

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 11 (8647)

16 МАРТ

2017 йыл

КИШИ ЮМА

НАВРУЗ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

ЯЗБАДАН СОНЪ

Халктынъ бас маъселелерин шешуьвге каратылган

Оъткен айдынъ басында Дагестан Республикасынынъ Аъкимбасы Рамазан Абдулатипов Дагестан Республикасынынъ Халк Йыйынына каратылган йыл сайынлык Язбасында республикада туъзилген ямагат-политикалык аъллер мен таныстырган эм келеектеги йылларга патшалык политикасыннынъ маънели йолларын белгилеген. Бу номеримизде Язба акында оъз ойларын Дагестан Республикасынынъ Оъкиметининъ Председатели Абдусамад Гамидов билдиреди.

– Язба – ол ызгы бир неше йыллар, сонынъ эсабында оъткен 2016-ншы йыл акында бизим аьрекетимиздинъ сырагылары. Биз Дагестан Аъкимбасы Рамазан Абдулатиповтынъ 2015-нши йылда ДР Халк Йыйынына каратылган шакырувында республика Оъкиметине тапшырылган баъри борышларды да 100 процентке толтырганымыз акында белгилемеге боламан. Тап сондай

яваплык пан биз онынъ бу йолгы Язбасын да толтыражкыз, неге десе Язбада

белгиленген коьп сораьлар эндигиси республикадынъ приоритетли оьрленуьв проектлерине де киргенлер. Соны ман бирге, коьрсетилген тапшырмаларды яшавга шыгарувдынъ графиги аьзирленген, сонынъ болжаллары эм толтыруьвшылары да белгиленгенлер. Дагестан Аъкимбасы яшавшылардынъ бас маъселелерин шешуьвге эс караткан. Сонынъ уьшин толтыруьвшы властининъ

республикалык, муниципаллык органларынынъ, ДР бойынша федераллык структураларынынъ территориялык органларынынъ етекшилери маънели сораьларды шешуьвде аьр бир аьдемге дейим етиспеге керек. Ол Рамазан Гаджимурадович бизим алдымызга салатаган бас борышлардынъ бириси. Аъкимлерге халк уьшин ашык эм халкка юьвк болмага керегеди.

Хош коьрилип, кабыл этип алынды

Янъыларда ДР-нынъ «Ногайский район» МО-сынынъ 5-нши кере шакыртылган 37-нши сессиясында «Дагестан Республикасынынъ Аъкимбасы Р. Абдулатиповтынъ ДР Халк Йыйынына каратылган Язбасы акында» сораь ортага салынып ойласылды эм тийисли

караь кабыл этилинип алынды.

«Ногайский район» МР Депутатлар Йыйынынынъ председателининъ орынбасары А.Янмурзаевтинъ сол акта информациясын тынълап эм ойласып, «Ногайский район» МР Депутатлар Йыйыны ДР Аъкимбасынынъ ДР

Халк Йыйынына каратылган Язбасын хош коьрмеге эми стратегиялык кепли программалык документ эсабында кабыл этип алмага токтасты.

«Ногайский район» МО администрациясына (администрация аъкимбасынынъ куллыгын юритуьв-

ши Р. Шангереевке) ДР Аъкимбасы Р. Абдулатиповтынъ ДР Халк Йыйынына каратылган Язбасын яшавга шыгарув уьшин муниципаллык образованиединъ социал-экономикалык оьрленуьвининъ концепциясын туъзуьв эм беркитуьв тапшырмасы берилди.

ИС СЫРАГЫЛАРЫ

Йыл ийги тамамлар ман оьткен

Янъыларда Ногай районынынъ Авыл хозяйство управленияси оьткен 2016-ншы йыл уьшин оъз ис аьрекетининъ сырагыларын келтирген.

Эсап берилетаган 2016-ншы йылда Ногай районы бойынша 3 миллиард 735 миллион маънеттинъ толайысы авыл хозяйство продукциясы аьзир этилген. Ол сан, озган 2015-нши йылдыкы ман тенълестиргенде, 22,1 процентке артык болады деп белгилеген Ногай районынынъ Авыл хозяйство управлениясининъ начальниги Алимурза Менглиязов.

А.Менглиязовтынъ соьзлерине коьре, авыл хозяйство тармагы районнынъ бас экономикалык тармагы болады. Сонынъ малшылык тармагына баъриси аьзирленген авыл хозяйство продукциясынынъ

82,1 проценти тиеди. Калган 18 проценти – ол эгиншилик продукциясы.

Район агропромышленность комплексининъ бас тармаклары болып койшылык, кара тувар, йылкышылык саналады. Эгиншилик боьлигине аслык оьстируьв, пишен-ем, бав-бакша культураларын, ясылшалар асыллав киреди.

«Быттыр района 18359,4 тонна – эт, 48587 тонна – суьт, 1471 тонна – юн болдырылган. Баъриси район бойынша 13205 тонна аслык йыйналган, баъри туьрли пишен-ем – 56245 тонна, бав-бакша культуралары – 50000 тонна, ералма – 1787,5

тонна, ясылшалар – 3887 тонна аьзир этилинген», – деген район Авыл хозяйство управлениясининъ етекшиси.

Управлениединъ 1-нши категориялы специалисти Эльвира Гаджихмедова билдиргенлей, авыл хозяйство продукциясынынъ производство оьлшеми баъри коьрсетимлери бойынша оьткен 2015-нши йылдыкыннан артык болады. «Районда баъриси 246 мынъ 400 гектар эгин ерлери бар. 2016-ншы йылда авыл хозяйство ерлерининъ 98,9 проценти кулланылган. Ол сан да 2015-нши йылдыкыннан коьпке артык», – деп аьнълаткан Э.Гаджихмедова.

Ася МУСАКАЕВА.

Суьвретте: А. Менглиязов (солда).

ЯНЪЫЛЫК

«Ювсан» - шоьлдинъ белгиси

Биз, журналистлер, баспа тармагында янъылыктар болып калса, суьйинемиз. Соьйтип, янъыларда информационлык-ярыкландыруьв «Ювсан» газетадынъ биринши номерин колымызга алганда, ушыны ман да оьктемсимей болмадык. Газетадынъ токтастыруьвшысы – Россия Язуьвшылар союзынынъ агзасы, ногай шаири, язуьвшы, драматург Мурат Аьезов, редакторы – шаир кызымыз, Россия Язуьвшылар союзынынъ агзасы Айнара Нургишиева.

Редактордынъ аитуьвына коьре, газетадынъ бетлеринде аьлиги заманнынъ актуальли маъселелери коьтерилеек, халкымыз, туган еримиз акында савлай дуьняга хабарланаьк. Газета бетлеринде туьрли ерлерде яшайтаган ногайлар спорт, мада-

ният эм баска тармакларда етискен уьстинликлер мен боьлисеек.

«Ювсан» газетасынынъ биринши номеринде белгили шаиримиз Мурат Алибек улы Аьезовтынъ ювсан акында таварыхы баспаланган. Баскалай, окуьвшылар Карашай-Шеркеш Республикасынынъ ат казанган артисти, коьпплеген конкурслар лауреаты Айна Черкесовадынъ акында, шаир Магомед Кожаевтинъ ятлавын, шаир Куруптурсын Бариевтинъ ятлаьларын, суьвретиши Алибек Койлакаев пен хабарласув эм баска коьпплеген кызыклы хабарлар оқымага боладылар.

Биз «Ювсан» газетасына коьп ийгиликлер йораймыз, ол бизди кызыклы эм пайдалы хабарлар ман суьйинтер деп сенемиз.

Г. БЕКМУРАТОВА.

СЕССИЯ

Оърленуъв йолларын белгилеп

Озган юма Махачкалада, Дагестан патшалык университетининъ актовый залында «Дагестан Республикасында коьлем информация амалларын оърлендируъв» деп аталган республикалык эм муниципаллык коьлем информация амалларынынъ эки куьнлик стратегиялык сессиясы болып оьтти.

Шарадынъ ашылувында ДР Аькимбасынынъ эм ДР Оькиметининъ администрациясынынъ пресс-службасынынъ етекшиси Тамара Чиненная, Сырт-Кавказ Федераллык округындагы Россия Президентининъ толы ыхтыярлы ваькилининъ пресс-секретари Виктория Крапивина, ДР Баспа эм информация министри Рашид Акавов эм баскалар катнастылар.

Дагестан Аькимбасынынъ пресс-секретари Тамара Чиненная аьлиги замандагы коьлем информация амалларынынъ Дагестан Республикасынынъ Аькимбасынынъ эм Оькиметининъ аьрекетин информация ягыннан канагатлав бойынша борышлары тек ялгыз бир информационлык йорыгына таянып болмайтаганын белгилеген. Онынъ айтувы ман, соьз республикада болып турган туьрленислерге терен тергев этуьв акында, баьри приоритетли проектлерди яшавга шыгарув программаларынынъ аьр бириси, экономикалык коьрсетимлердинъ ийги юриси, граждандардынъ кавыфсызлыгын канагатлав тармагындагы туьрленислер, социаллык тармагындагы етимислер акында хабарлав.

ДР Аькимбасынынъ эм оькиметининъ администрациясынынъ информация политикасы бойынша управлениесининъ етекшиси Зубайру Зубайруев сессия ортакшыларына информационлык политика – ол патшалыктынъ яшавшыларга оларды кызыксындыратаган кайсы информацияды да кешиктирмей эм толы кебинде беруьв экенин эслерине салды. Дагестандагы СМИ маьселелери акында айта келип, З.Зубайруев ызгы заманларда баспа изданиелер окувшылары барганнан-барган сайын коьлем коммуникациялар амалларына коьшуьвлерин белгиледи.

Дагестаннынъ Баспа эм информация министри Рашид Акавов оьз кезуьви мен буьгуьнлерде Дагестандагы информационлык-журналист тармагы савландырув амалларын куьтуьвин билдирди.

«Тармакты тек биргелес куьшимиз бен савландырмага болаякпыз. Буьгуьнги бизим йолыгысымыздынъ

ниети тармакты армаган оьрлентуьв векторларын белгилев болады. Биз буьгуьнги бизим окувшымыз ким экенин аьруьв анъламага борышлымыз. Буьгуьнлерде коьлем информация амаллары солардынъ ызгы потребителининъ катнасувы аркасы ман да кепленмеге эм онынъ ойын да эсапка алмага тийисли. Ямагаттынъ баьри куьплерининъ кызыксынуьвларын эсапка алуьв керегеди, биз аьлиги замандагы окувшы не зат яратуьвын эм ол кайдай продуктты коьзи мен коьрмеге суьетаганын билмеге тарыкпыз», – деген министр.

Р.Акавов солай ок буьгуьнлерде сав дуньяда электронлы пресса эм изданиелер белсенли оьрленип турады деп косты. «Интернетти, порталларды эм медиа организациялар сайтларын кулануьвшылар саны бек оьскен.Коьп журналлар эм изданиелер электрон кебине коьшкенлер. Буьгуьнлерде политикалык яшав да интерактивли тармагына коьшуьвде. СМИ патшалык эм муниципаллык власть аьрекетин халкка коьрсетуьвде уьйкен орынды туталды. Массмедиа буьгуьн патшалык, муниципаллык эм корпоратив басшылык этуььвдинъ аьрекетли алагына айланган», – деп белгиледи ол.

Дагестандагы журналистикады оьрлентуьв маьселелери акында Дагестан Журналистлер союзынынъ председатели Али Камалов хабарлады. Ол миллет пресасы акында соьз юритти.

«Буьгуьнлерде коьп район газеталары кадрлар йоклыгыннан ябыладылар. Яслардынъ коьбиси оьзининъ тувган тилин билмейди. Дагестаннынъ коьп школаларында биринши класстан алып ана тиллерди окутуьвды койдырганлар эм бу соравды шешуьв керегеди», – деген А.Камалов.

Сессияда ДГУ ректоры Муртазали Рабаданов, «Дагестан» РИА директоры Магомед Магомедов, Сырт-Кавказ Федераллык округындагы Россия Президентининъ толы ыхтыярлы ваькилининъ пресс-секретари Виктория Крапивина, Махачкала администрация уйгытлав-проект управлениесининъ етекшиси Марина Степаненко эм баскалар шыгып соьйлегенлер.

ТОЬГЕРЕК СТОЛ

Терроризмге биргелесип карсы турайык

Дагестан Республикасынынъ Аькимбасы Рамазан Гаджимурадович Абдулатиповтынъ Гранты бойынша «Меним Аталыгым – Дагестан» проектин яшавга шыгарув уьстинде «Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ редакциясы ман «Терроризм эм экстремизм – аьлиги заманда» деген темага тоьгерек стол озгарылды.

Шарада «Ногайский район» МО аькимбасы, «Ногайский район» МО-сында АТК председатели Казмагомед Зейнадинович Янбулатов, ДР Аькимбасынынъ коьмекшиси Батрудинов Керим Садрудинович, Бабаюрт районнынъ аькимбасынынъ ямагат кавыфсызлыгы бойынша орынбасары Бийтемиров Солтангерей Бамматгереевич, «Кизлярский район» МО-сында терроризмге карсы эм ямагат кавыфсызлыгы бойынша боьлик етекшиси Алибеков Рустам Шамилевич, Тарумов районнынъ аькимбасынынъ ямагат кавыфсызлыгы бойынша орынбасары Алиев Али Омарович, ДУМД ярыкландырув боьлигининъ ваькили Арсланов Али Залимханович, Россия МВД Ногай району бойынша полиция начальнигининъ куллыгын юритуьв-шиси Аджибаев Джамбулат Ахматович, «Ногайский район» МО администрациясынынъ ведущий специалисти Зарина Арсланбиевна Уразева эм баскалар катнастылар.

Шара барысында аьр бир катнасуьвы оьз ойын айтты, тоьгерек столда аьлиги заманнынъ маьселели соравлары каралды: солардынъ ишинде – терроризм мен савдуньялык куьрес, информациялык куллык юритуьв эм баскалар.

Тоьгерек столды МКУ ЦБС директоры Сабираат Казгереевна Абубекерова юритти, аьр бир катнасуьвыга соравлар берип, оларды соьй-

лесуьвге шакырды. Оьз соьйлевинде Россия МВД Ногай району бойынша иш ислер боьлигининъ полиция начальнигининъ куллыгын юритуьв-шиси Д.Аджибаев районда терроризмнинъ алдын шалуьв эм оны ман куьресуьв бойынша кайдай куллык юритилетаганы акында айтты. Ол аьлиги заманда карак туьркимлер сырасына эм Сирия Республикасына тек социаллык яшав аьллери осал граждандарымыз туьвъл, билим-ли аьдемлеримиз де кететаганын белгиледи. Онынъ айтуьвына коьре, коьбисинше, яслар баска ерлерден кетедилер. Район аькимбасы К.Янбулатовтынъ айтуьвына коьре, террористлердинъ кара ислерининъ алдын шалуьв куллыгы районда юритиледи эм, баьриси де биргелесип, халкты токтатпага амал табылды.

Буьгуьн кайдай куллыктар юритилетаганы эм олардынъ сырагылары акында ДР Аькимбасынынъ коьмекшиси Керим Садрудинович Батрудинов хабарлады. Онынъ айтуьвына коьре, терроризмге карсы этилинетаган куллыктынъ ийги сырагылары бар,

болса да исти токтатуьв керек туьвъл, ясларды спорт пан, яратуьвшылык коьтергишлев мен аьвликтируьв керек. Оьз сулыбы ман Кизляр эм Бабаюрт районларынан келген конактар да боьлистилер.

Аьр бир соьйлеген аьдем терроризмнинъ кавыфлыгын, кайдай коркынышлы экенин белгиледи.

А.Сангишиев аьлиги ясларды патриотизм бойынша тербиялав керек, оларга коьрим Уллы Аталык согысынынъ ветеранлары, афганшы-аьскершилер болмага керек деп айтты. Онынъ айтуьвына коьре, терроризм мен куьресуьвде оьз янларын берген ердеслеримиз де бар, олар бизим янларымызда, юреклеримизде дайымларга калмага керек.

Шарады тамамлай келе, «Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ бас редакторы конактарга, катнасуьвшыларга оьз разылыгын билдирди эм терроризмге карсы турмага керекпиз деди.

– Терроризм – тек бизим баьле-казамыз туьвъл, бу баьри дагестан халкынынъ авырувы. Бизге аьр бир дагестан

яс баалы, сога коьре биз сондай амаллар излемеге эм таппага керекпиз, бизим савлай дагестан ясларын коркынышлы баьледен сакламага, оьлимнен коршаламага. Сол заман да биз келеектегимиз уьшин парахат болармыз, – деп тамамлады соьзин Э.Кожаева.

Шара катнасуьвшылары бир тавыстан резолюцияды кабыл эттилер: «Биз, тоьгерек столдынъ катнасуьвшылары, Дагестанда болып турган аьллер мен тынышсызланамыз эм Дагестанга, савлай дуньяга тынышлык, парахатлык йораймыз.

Биз терроризмди айыплаймыз, олардынъ кир ислерин бир зат пан да аклап болмаймыз. Биз терроризмге карсы турамыз сав дуьняда. Биз тынышлык уьшин эм тынышлы келеектегиси уьшин».

Биз 21 оьмир тынышлы болганын суьемиз деген соьзлерди шакыруьв этип алмага керек деген ойга келдилер шара катнасуьвшылары.

Г. БЕКМУРАТОВА.
Суьвретте: тоьгерек стол катнасуьвшылары.

КАРАР

«Оьнери мен бай халкым»

Янъыларда «Россия ногайларынынъ ФНКА» ОО-сынынъ Оьр Советинде «Халктар ара 1-нши КВН фестивалин озгарув акында» сорав ортага салынып ойласылды. «Оьнери мен бай халкым» деп аталып, бу фестиваль КВН козгалысын оьрлендируьв эм онынъ сыйын арттыруьв, яратуьвшылык, оьнерли ясларды анъэдап яктан тербиялав, ногай тилин саклав эм оьрлендируьв мыратта озгарылады. Ога аьзирлик коьруьв эм

оны озгарув уьшин тийисли карар кабыл этилинип алынды. Сога коьре тоьмендеги сырасы ман уйгытлав комитет туьзилген:

Янбулатов К.З.– Россия ногайларынынъ ФНКА Оьр Советининъ председатели, «Ногайский район» МО аькимбасы, уйгытлав комитетининъ председатели.

Шангереев Р.С.– «Ногайский район» МО администрация аькимбасынынъ куллыгын юритуьвши, уйгытлав комитетининъ председатели.

лининъ орынбасары.

Джумакаев Б.А. – ДР-нынъ «Ногай патшалык драмтеатры» ГБУ художественный етекшиси.

Кудайбердиев Я.Т. – «Ногайский район» МО администрация аькимбасынынъ Маданият бойынша орынбасары, маданият боьлигининъ етекшиси.

Кожаева Э.Ю. – «Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ бас редакторы (соьйлесуьвге коьре).

Кудайбердиев Б.Я. –

ДР-нынъ «Ногай халк саз алатлар патшалык оркестри» ГБУ етекшиси, ДР Ямагат палатасынынъ етекшиси.

Отегенова К.Ю.–«Ногайский район» МО администрациясынынъ билмлендируьв боьлигининъ етекшиси.

Сарсеев С-А.А. – «Яслык» МЦ МБУ директоры.

Шандавова Т.Н. – «Ногайский район» МО администрация ислери мен заведующий.

Ногай халкынынъ ярыкландырувшысы

«Омьиримди багысладым,
Аймай деннинъ куышин,
Ястан язув исин
Юриттим халкым уышин.
Картайганша мен бердим
Билимим яс-явкага.
Оълсем де куъни танъла,
Оькинши тувыл мага», —

деп язган Муса Курманалиевич озининъ «Оьзим оълсем де» деген ятлавында. Оьзи айтканлай, онынъ атын ногай халкы эш мутпаяк, халкы уышин эткен куллыгына аьр дайым да сый береди.

Муса Курманалиевич Курманалиев 1894-нши йылдынъ 15-нши мартында Ставрополь губерниясында Кара-Тобье авылында ярлы эгиншидинъ аьелинде тувган.

Мусадынъ атасы баласы оькыганын бек суьйген, эм оны сегиз ясында моллага оькытпага береди. Муса эртеден молладынъ уйине барып, онынъ китаплерин карап, оькыганларга сукланатаган эди. Соны коьрип, атасы оны оькытпага суьеди. Медреседе яс бала араб тилинде оькыйды. Муса, баскалардай куры ятлап калмай, араб тилининъ грамматикасын тешкереди эм ногай грамматикасын туьзбеге мырад этеди. Ама кыйын яшав, атасынынъ оьлуьви онынъ окувына бур-

шав болады. Яс Мусага аьел карамага керек болады. Яслай ол Минводы, Караногай ерлеринде яшаган. Соны уышин де болар Мусадынъ коьп досы, танысы болганы да. Окувын тасласа да, ол уьмитин уьзбейди. Эм 1917-нши йылда татар коммунисти Хусейн Ризванов пан танысып, онынъ насихаты ман татар тилинде шыгатаган «Танъ», «Юлдыз» газеталарды эм «Шура» журналын алып оькыйды.

Сонъ Муса Курманалиев тувган авылына кайтады. Сол йылларда Ачикулактынъ уьлгили мектебинде куллык эткен биринши ногай ярыкландырувшысы Абдул-Хамид Шаршенбиевич Джанибеков пан танысады. Абдул-Хамид Джанибеков М. Курманалиевке совет власти ярыкландырувдынъ алдына салган борышын анълатады. Олар экеви бир тил болып, ногай халкын ярыкландырмага шалысадылар. А-Х. Джанибеков ногай халкынынъ авызлама яратувшылыгын йыйып, ногай тилинде алфавит туьзуьв мен каьр этеди, эм М. Курманалиевке де авызлама халк яратувшылыгын йый деп тилейди. М. Курманалиев янъы курылатан мектеблерде оькытувшы болып куллык

этеди.

Биринши совет мектеблеринде куллык этпеге айлак та бек кыйын болган. Китаплер, окув кулланмалар йок болганнан себеп, М. Курманалиев эм А-Х. Джанибеков коьп затларды оьзлери туьзип дерислерге барганлар. Сондай бир зат акында М. Курманалиев булай хабарлай эди: «Абдул-Хамид агайымыз бан бирге биз граммалар туьзип, дерислерге план язатаган эдик. Коьп зат бизде келисип те келмеген, ама халкты оькытпага керек болганнан себеп, кеше оьзимиз оькып, куьндиз балаларды оькытатаган эдик. Окув уышин адабият болмаганнын себеп, балаларга хабарлар, ятлавлар язып, орыс язувшыларынынъ произведе-

ниелерин ногай тилине коьширетаган эдик».

Муса Курманалиев сол заманнан алып поэзия ман каьр шегип баслайды. Онынъ биринши ятлавлары ногай учебниклерде баспаланып шыгады. М. Курманалиев А-Х. Джанибеков пан бирге биринши учебниклердинъ авторлары боладылар. Олар бирге ногай алфавитин латин негизинде 1929-ншы йылда туьзедилер.

Муса Курманалиев уьйкен ярыкландырув куллыгын юргистеди. Ол ногай халктынъ каранъалыктан шыкканын суьйген. Соннан себеп кеше куьндиз ногай халкына билим бермеге шалыскан. Балалар уышин окув китаплер шырган, авызлама халк яратувшы-

лыгын йыковын да токтатпаган.

1931-нши йылда М. Курманалиев «Балалар уышин заман йырлар» деген поэзия йыйынтыгын дунья юзине шыгарган. А 1935-нши йылда М. Курманалиевтинъ «Буьлтлар шашылды» деген поэма-сы шыгады. Бу ногай тилинде биринши поэма болады. 1940-ншы йылда М. Курманалиев «Болат улы Баьтирбек» деген халк эртегисин баспадан шыгарады.

М. Курманалиев оьзи оькытувшы болганнан себеп, коьп ятлавларын оьсип келеятырган яс-явкага, балаларга багыслаган. Ол ногай тилин таза адабият тилине ярастырмага шалыскан. 1936-ншы йылда язган «Тувган тилим» деген ятлавы буьгуьнгиге дейим маьнесин йоймайды. Ол ногай тили таза болганын суьйген:

Тувган тилим,
Сенсинъ меним —
Атам, анам
Соьйлеген тил.
Тербиялап бесигимде
Меним анам
Куьйлеген тил.
Сен уьйретип,
Мен уьйренип,
Бердинъ билим,
Тувган тилим! —

деп язган шайр.

Муса Курманалиев оьмирин яс-явкады тербиялав уышин берген. Улы Аталык согысыннан сонъ Кизлярдагы педучилищеде куллык этеди.

Муса Курманалиев, язувыннан баска болып, ногай оькувшыларын орыс адабияты ман да таныстырмага мырад этип, орыс адабиятынынъ классиклерин коьширген, айтпага, А. Пушкиннинъ «Солтан патша акында», «Алтын балык» эртегилерин коьширип, 1938-нши йылда Пятигорск каласында шыгарган.

Муса-агай коьп йыллар шоьлликте яшаган. Муса Курманалиевич Курманалиевтинъ язганынынъ тамамы болып баспадан эки поэзия йыйынтыклары шыкты: «Канатлы юрек» эм «Шоьллик тавысы». Бу йыйынтыклар оьсип, оьрленип бараятырган ногай адабиятына уьйкен косым болдылар.

М. Курманалиев — ногай адабиятынынъ негизин салувшылардынъ бириси деп саналады. Онынъ ол заманда язган затларына биз бу куьнде де айлак уьйкен эс берип оькыймыз.

БИЗИМ ХАБАРШЫ.

Суьврете: солда — Муса Курманалиев (1966-ншы йыл, Кизляр каласы).

БИЗИМ ХАБАРЛАСУВ

Белгили ногай суьвретшиси Юрий Карасов: «Мен уьйкен яшавды оьткенмен»

Юрий Баубек увьлы Карасов. Алдынгы Адыге-Хабль (авьлиги Ногай) районьнынъ Икон-Халк авьлында 1947-нши йыл 20-ншы сентябрьде тувган. Ол алдынгы СССР Суьвретишлер союзынынъ, авьлиги заманда Россия Суьвретишлер союзынынъ азгасы, Карашай-Шеркеш Республикасынынъ ат казанган суьвретишиси, КЧР ат казанган саният аьрекетшиси. Черкессктеги суьврет школасынынъ директоры.

Янъыларда газетамыздынъ редакциясында Карашай-Шеркеш Республикасынынъ ат казанган суьвретишиси, республикадынъ ат казанган саният аьрекетшиси Юрий Баубек увьлы Карасов озининъ кызы, саният илмилер кандидаты, Кабарты-Балкар Республикасынынъ сыйлы илми куллыкшысы Фатима Юрий кызы Канокова-Карасова ман бирге конакта болдылар. Тоьменде айтылган ногай суьвретишиси мен юритилген хабарласувды беремиз.

— Юрий Баубек увьлы, аьдемге кайсы бир оьнер де Кудайдан берилетеганы белгиле. Болса да бир атаклы аьдем айтканлай, баьри зат та балалыктан басланады. Сизинъ эсиньгизде оьткен балалыгынъыз не мен эстетикли?

— Бизим Икон-Халк авьлында яз айларында балалар, Йилиншик йылга ягасында йыйылып, сувдынъ янындагы сары саз балшыгын уьнып алып, кишкей атлар ясап баслаганы эндики де эсимде. Бала шагымдагы коьринислер коьз алдымда, сувга туьскен куьн саьвлелериндей, яркырайды-

лар. Аьвелде Адыге-Хабльде кербиш заводы бар эди. Арамызда ол заман коьпир болмаган. Бизим авылдыкылар эм баскалар сувды арба ман оьткенлер. Биз уьйкенлер мен сол заводка баратаган эдик. Сонда саз балшыкты ийлеп, арбалары ман атларды ясап, уьйкен ошакларда яллатканмыз. Суьвретлер саниятынынъ дуньясына меним йолым соьйтип басланган.

Атамыз Саратовтагы журналистика бойынша Йогары партия школасында оькыган. Мен авылда картлар ман курткалар арасында тербияланып оьскенмен. Сонъында оьсе-келе Черкесскте мен бир суьвретишиди коьрдим. Таныстык. Ол — Александр Михайлович Гречкин эди. Мени оькытты. Сонъында мен оны ман бирге куллык эттим.

Школады кутарып, Минск каласындагы театр-художестволык институтынъ студиясында оькыдым. Бу

1966-67-нши йыллар эди. Онда бек ийги аьдемлер оьнер иси мен аьрекет эткенлер. Сол студияда мен коьп затларга уьйрендим. Сонъында мен тувган ягыма кайтып, 1973-нши йылда Карачаевсктеги пединституттынъ суьврет факультетин оькып кутардым.

— Сизинъ яшавынъыздынъ коьп яркын бетлери бар. Солардынъ кайсылары сизге айырым эстетикли?

— Мен уьйкен яшавды оьткенмен. Халкымызга куллык этуьвди Сраждин Батыров пан бирге баслаганмыз. Мен Дагестанга 1971-нши йылда биринши кере келгенмен. Мени ол заманда Карашай-Шеркеш пединститутында оькыйтаган яслар шакырдылар. Сол йылларда Махачкалада ис орыны бар эди, сонда куллык эттим. Оннан мунда, Караногайга келип, коьп яслар ман таныстык. Сонъында Сраждин Батыров пан катнасуьвымыз басланды. Меним атам Баубек

Карасов ол йылларда Черкесскте ана тилинде шыгатаган «Ленин йолы» газетасынынъ бас редакторы эди. Атам сол заман балалар йырларыннан бир китап туьзди, мен сонынъ ишиндеги суьвретлерин аьзирледим. Сол куьнлерде бизге Сраждин келгенде, атам ога: «Сраждин, болаяк болса, сондай китапти сен де аьзирле», — деди. Соьйтип С.Батыров та Махачкалада ногай халк бала йырларыннан айырым китап туьзип шыгарды. Сраждин ийининдеги кийгиз дорбасы ман кайда да йолланып кетеди. Бизге, Черкесскке де келеди. Ол аьдемлер мен бек тез тил табатаган аьлемет ийги, ашык коьнъилли аьдем эди. Онынъ суьвретлерининъ выставкасын бизде, Черкесскте де оьткердик. Сраждин шоьл мен Кубан ногайларды бирге косты дер эдим.

— Сизинъ оьзиньгиздинъ выставкаларынынъыз да коьп ерлерде оьткерилген болар?

— Меним суьврет выставкаларымнынъ географиясы заьлимдей кенъ. Сырт Кавказ Республикаларында, Ставропольде, Москвада — Савлай-россиялык эм Халклар ара выставкаларында меним суьвретлерим де катнасканлар эм катнасадылар. Соны ман бирге мен хыйлы йыллар Карашай-Шеркеш китап издательствосында куллык эттим. Ана тилинде пыгатаган 200-ге ювык китаплерди суьврет ягыннан коьрклендиргенмен, солар: окув китаплери, ногай авторларынынъ йыйынтыклары, айырым художестволык китаплери. Айтпага, меним коьрклендируьвим

мен 2-нши класстынъ «Тувган тили» Савлайсоюзлык балалар окув китаплерининъ конкурсында енъуьвши болган. Солай ок баска туьрли конкурсларда да коьп катнасканман эм енъуьвши де болганман. ЮНЕСКО Халклар ара организациясы ман байланыслы Художестволар Академиясынынъ дипломы, Россия Суьвретишлер союзынынъ «Россиядынъ суьврет ясав саниятына эткен уьйкен косымы уышин» деген дипломы ман савгаланганман.

— Сизинъ яратувшылыгынъыздынъ темалары да кенъ болар?

— Меним суьвретлеримде тувган якларымыздынъ пейзажлары, миллет тематикасы бас орынды тутады. Кайсы бир оьнерли аьдемге усап, мени де табият коьринислери коьптен коьнъиллендирип келгенлер. Миллет тематикасы — ол коьп ягыннан йыйылма келпети дер эдим: ногай домбыра, кыл коьбыз, миллет оьрнеклери эм кийимлер, туьелер, ногайды ногай этип таньгып келген коьп баска белгилер. Айтпага, белгили йырлавымыз Асав Султанбеков йырлайтаган бурынгы йыравымыз Досмамбет Азавьлыдынъ толгавлары бойынша айырым суьврет композициясын ясаганман. Оннан баскалай, меним яратувшылыгымда графика, монументальли эскизлер де (солар Черкесскте, республика бойынша ер-ерде салынганлар) уьйкен орынды бийлейдилер.

Хабарласувды

М.-А.Ханов юриткен.

Суьврете: Ю.Карасов.

Муннан 50 йыл – ярты оьмир артта Ногай районынын орталыгы – Терекли-Мектеб авылында – ань мектеби, бес йылдан сонь суьврет ясав эм баска кол оьнер мектеби ашылдылар.

Сол заманда Ногай рай-исполкомынын боьлик етекшиси, ДАССР-дын ат казанган маданият куллыкшысы, Россия Журналистлер союзынын агзасы Сейдахмет Копуштаевич Рахмедов коьп кыйын салды Ногай районьнда маданиятты эм саниятты оьрлендирув исине, эки мектеблердинь ашылувына.

Бизим районымыздын маданият яшавьнда ань эм кол оьнер мектеблер ашылу-вы уйкен оьзгерис эсабында эди.

1999-ншы йылда, бу эки мектеб бирлестирилип, саниятлар мектебине айланды. Бу мектеб туьзилгенше дейминен коьплеген йыллар алдын ондай мектебти ашув ниет бояклар ярдамы ман суьврет ясав оьнерининь баславшысы, этнограф, фольклоршы Сраждин Батыровта, ис йолдаслары Коьшманбет Зарманбетовта, композитор, зейинли йырав Яхья Кудайбердиевте бар эди. Оларды якладылар районнын дережелери ис орыннадагы аьдемлер – Аскерхан Мусаевич Аджиев, Рашид Тангатарович Мурзагитиев, Зинаида Анваровна Коштакоева, Ногай рай-исполкомынын маданият боьлигининь етекшиси Нарбике Арслановна Муталлапова.

Бу эки мектеблер курувынын басында ань мектебининь биринши директоры Солтанат Юнусовна Инигова, ДАССР-дын ат казанган маданият куллыкшылары Залимхан Магомедович Максutow, Мурзадин Ибрагимович Османов, окутувшылар Кельдимурат Сеиталиевич Озганбаев, Мадина Тавовна Аджимурзаева, кол

оьнер мектебининь биринши директоры Махмуд Мавлимбердиевич Манкаев, Дагестан саниятларынын ат казанган аьрекетшилери Валерий Лазаревич Шаулов, СССР Суьвретшилер союзынын агзасы Сраждин Самединович Батыров, Магомед Гаджиевич Курбанов, ДР-нын ат казанган маданият куллыкшысы Алтынбийке Умерзаковна Акбердиева турганлар.

Биринши йыл ань мектебинде баьриси сегиз аьдем окуган эм эки окутувшылар аьрекет эткенлер. Мектебти коьыз классы бойынша бириншилер болып – Тимур Стамбулов, Каирбек Бальгитиев, Солтанхан Джумакаев, Арслан Туркменбаев, Сергей Хлюстов, Асадулла Бекмурзаев, фортепьяно классы бойынша Фарид Наукаева (Аджиева), Эльмира Заргитиева (Толубаева) кутарганлар. Соньында Ф.Наукаева эм Э.Заргитиева тийисли дипломлар алганнан сонь, бу мектебинь окув боьлигининь етекшилери болып куллык эткенлер. Художестволык мектебин кутарганлардын биринши сырасында Балмамбет Рахмедов, Кошали Зарманбетов, Осман Суюн-

диков, Зиявдин Багавдинов, Адильгерей Аджиев, Адильхан Арикбаев, Мурат Межитов, Эльмира Махмудова эм Мухминат Дильманбетова (Отевалиева) эдилер.

1999-ншы йылда ань мектебин директоры эсабында ДР эм РФ ат казанган маданият куллыкшысы, КЧР ат казанган артисти, бу куьнлерде Ногай районьнда маданият боьлигининь етекшиси, «Ногайский район» МО администрация аькимбасынын орынбасары Яхья Кудайбердиев басшылайды. Онынь баславы ман саниятлар мектебинде хор, хореография,

театр боьликлери эм «Дом-быра», «Кыл коьыз» класслары ашылган. Соньында ол мектеб негизинде, халк саз алатлар патшалык Ногай оркестрин туьзип, бас дирижер болады. Яхья Таймасханович – «Коькте тань юлдызын коьремени» бала йырлар йыйынтыгынын, «Дослар эстелигине» китабининь эм баска йыйынтыклар авторы. Я. Кудайбердиевтинь эм А.Х.Ш. Джанибеков атындагы Терекли-Мектеб орта школасында онынь директоры С. Акманбетов пан биргелесте хор, хореография, суьврет ясав эм театр боьликлерининь филиаллары

ашылады. 1999-ншы йылда саниятлар мектебине ногай халкынын зейинли суьвретшиси Сраждин Батыровтын аты тагылады.

2001-нши йылда С. Батыров атындагы саниятлар мектебин биринши ногай композиторы, ДАССР-дын ат казанган маданият куллыкшысы М. Османовтын окувшысы, мектеб выпускниги Анвар Аджибаев етекшилеп баслайды. Ол Г. Гасанов атындагы Махачкала ань училищесин эм Астрахань патшалык консерваториясын окуп битирген. Студент йылларында ол бир неше кере Сырт Кавказдын эм Поволжьединь яс оьнерлилер конкурсларынын дипломанты, «Коьыз» классы бойынша халк саз алатларда яс ойнавшыларынын IV Савлайроссиялык конкурсынын катнасувшысы болган. Саниятлар мектебининь директоры орынында ислеятып, ол халк саз алатлар Ногай патшалык оркестрининь дирижеры болып аьрекет эткен. Яс директор мектебте етимисли куллык этув йылларында оьзининь ясуьйкен йолдаслары ман туьзилген аьдет-йорыкларды бардырады.

С. Батыров атындагы саниятлар мектебинде 18 окутувшы куллык этеди

эм 260 тербияланувшылар билимин арттырадылар. Ол республикада ийги мектеблердинь бириси болды. Онынь акында окутувшылардын казанган сыйлы атлары, коьп санлы дипломлары, грамоталары, окувшылардын регионлык, федераллык, халклар ара конкурсларда етискен уьстинликлери шайытлайды.

Районда саниятлар мектебининь филиаллары ашылган: Червленные Буруны (окутувшы Мурат Толубаев), Нариман (Муслим Шаникеев), Орта-Тобье (Емисхан Джумагитиева) авылларында.

Коьп йыллар узагында, окувшыларды оьнершилик дуньясына бавлап, етимисли аьрекет этдилер Терекли-Мектеб орта мектеблеринде Боранбийке Коккезова, Джамиля Аджиева, Феруза Кулунчакова, Марина Курганова.

Суьйген аьрекетти мен каьрлевин бардырадылар мектеб октемлиги болган коьп окувшыларды тербиялаган оьз исининь усталары Солтанхан Джумакаев, Мурат Максutow, Расиль Акболатов, Муслим Шаникеев, Кошали Зарманбетов, Алибек Койлакаев, Айшат Коккезова, Бекмурза Кудайбердиев, Кызылгуьл Кудайбердиева, Ислам Сатыров, Артур Межитов, Эмирлан Якубов, Зухра Кузеева, Эмир Отевалиев, Ариф Темиров.

Мектеб окутувшылары балаларды ань, суьврет ясав, биов, театр дуньясына бавлав уьшин коьп куьш саладылар. Буьгуьнде бизим мектеб – ол балаларга оьзлерининь яратувшылык оьнерлерин яшавга шыгармага эп туьзетаган орталык: мунда олар йырлайдылар, бийидилер, суьврет ясайдылар, сценада ойнайдылар.

С. Батыров атындагы саниятлар мектебинде окув-

ЭСТЕЛИКЛИ ЭСКЕРУВЛЕР

(Басы 8-нши номерде)

Тобьбеде табылган алатлар мактагандай бай тувыл эдилер. Бир камырдын ишинде биз езден ясалган пышак, езден этилген оьткир ушлы тебен ийнеге усаган стержень эм саздан этилген савыт таптык.

Саздан ясалган савыт заьлимдей кызыксынувлык тувдырады. Шоьл археологиялык маданиятларында мундай савытлар сийрек йолыгадылар. Белкиси, шоьлге соны Кавказ тавларынан аькелген болгандырлар. Кубыла, Кавказ эм боьтен де алыс Закавказье эм Ювык Куьнтувар ман байланыслары акында бизим шоьлдеги тоьбеде табылган камырлардагы мойыншаклар ман бисердинь коьплилиги шайытлайды. Бу

увак ыспайлыклар бизим эрага дейимги II мыньйыллыктын он камырлары арасындагы етевинде табылганлар. Мунда уьш юзден артык мойыншаклар йыйылды, бу камырлардын коьбисинде солардан оьзге затлар йолыкпадылар. Сол себептен мойыншаклар ман бисерлерден оьзге муьскин болганларга баска затлар керекпеген ме экен деген ой оьз оьзиннен тувалды. Белкиси, камырларга солардан оьзге салгандай затлар табылмаган болса ша?

Болса да мойыншаклардын коьплилиги бизге кайдай ды бир маьнели зат акында билдиреди. Езден яде ак киштен этилинген мойыншакларды еринде ок енйил аьзирлемеге болатан болса, калганлары

Сырт-Куьнбатар Каспий бойындагы ерлерге тек аьрув кепте оньланган савдалык аьрекетти сырагысында келмеге болганлар. Кара, кабат-кабат гагатган, «Куьн тасыннан», кызгьрт сердоликтен ясалган йипке тизилип киргистилетаган, караньясыл туьсли халцедоннан этилинген увак «боькше» кепли мойыншаклар. Булар баьриси де сондай минераллардын ювык ерлери болатан Кавказ тавларында кесилип, баьри яклары тегисленип эм ортасы тесилип аьзир этилинген болмага боладылар.

Мойыншаклар эм бисерлердинь яртысы – карасымал туьсли тез уьзтылаган кишкей тегершик кепли. Топырак ишинде доьрт мынь-

га ювык йыллар ятып, олар эндигиси оьзлерининь баслапкы ак кардай, коькшил, коьк эм ясыл туьслерин йойганлар. Бу мойыншаклар эм бисерлер пастанан яде егилет фаянсыннан – сисе туьсли заттан этилингенлер, соны аьзирлевдинь сыры Куьнтувар Орта тенъизи бойларында доьрт мынь йыллар артында тувган. Бизим эрага дейимги II мыньйыллыкта фаянс мойыншаклар эм бисерлер Египеттен, Сириядан эм Финикиядан ер-ерге кень таралганлар. Бу ыспайлык алатлары, солай ок сыртка, Кавказдан оьтип, Европа шоьлдерине де коьлем кепте аькелинетаган болганлар, йол бойында солар Сырт-Куьнбатар Каспий бойларындагы оьликлерде де калганлар.

Йогарыда белгиленген бурынгы оьликте табылган тагы бир зат аьлимлер алдында аьли уьшин шешилмеген бир юмак салды.

Тобьбедеги камырлардын бири-синде эки баладын суьеклери табылган эди. Солардын бас суьеклери араларында туьжы айванлардын аяк суьеклери бар эди. Солар баслапкы заманда, бизге коьре, кишкей дорбага салынган болганлар, сол дорба да заман бойында ширип калган. Зоологлар мундай суьеклерди балтыр суьеклери яде астрагаллар деп агайдылар. Тюорклерде солар аьлшик яде асык, орысларда баькалар деп айтылганлар. Мал асыравшы халкларда асык ойыналары – балалардын суьйикли юбану-

шылар оъз халкынынъ маданиятын эм саниятын уйре-недилер, дагестан, орыс эм шет эллер музыкантлары ман танысадылар. Аыр йылдынъ апрель айында, Сраждин Батыровтынъ эстелигине багысланып, юмалыклар озгарылады: олар – домбрасылар, кобызшылар, пиянинода ойнавшылар, биевшилер, яс артистлер эм суврет ясавшылар конкурслары. Сраждин Батыровтынъ музейинде мектеб окувшыларынынъ концертлери озгарылады, районнынъ белгиле аьдемлери мен йолгыслар уйгынланады.

С. Батыров атындагы саниятлар мектебине яшавшылар ягыннан кызыксынув

обсетаганы суьйинтпей болмайды. Мунда тек Терекли-Мектеб тувыл, Нариман, Червленные Буруны, Карасу, Кумлы авылларынынъ балалары да билим аладылар. Аыр куьн эртен ата-аналар оъз балаларын мектебке еткередилер, эм олар оъз окутувшыларынынъ дерислерине асыгып барадылар. Бизим баъри тербияланувшыларымыз сувретшилер, анъ язувшылар болмаслар, ама олар анъ-акыл яктан бай аьдемлер, оъз Элининъ шынты патриотлары, оъз халкынынъ йиги ваькиллерининъ бириси боларлар.

Окутувшыларымыздынъ йигитликке тенъ каныгыслы аьрекет этуьвлери

буьгуьнлерде оъз емислерин бередит. Аыр окутувшы, куьннен-куьнге, йылдан-йылга оъз окувшыларында оьнер дуьнясына, тувган ерине, оъз халкына суьйимлик сезимин арттырувга ниетленип, кыйынын аямай, кайратлык пан куллык этеди.

А. АКБЕРДИЕВА,
окутувшы-суьвретши,
ДР ат казанган маданият куллыкшысы.

Суьвретлерде: С. Батыров атындагы саният мектебининъ биринши етекишлери З.Максумов, С.Инигова, М.Османов; мектеб коллектив; Я.Кудайбердиев эм К.Озганбаев оъз тербияланувшылары ман.

ЭСТЕЛИКЛИ ЭСКЕРУЬВЛЕР

ШОЬЛДЕ КАЛДЫРГАН ЫЗЫ

вы болып саналады.

Бу суьеклер баъриси де амалга коьре аьруьв этилип йыйылып, Москвага, Россия Илми Академиясынынъ Археология институтынынъ айырым лабораториясына йиберилгенлер. Мунда биология илмилер кандидаты Е.Е.Антипина аьр бир суьекти эм суьек кесегин эс берип караган. «Карасув» тоьбеде табылган айванлардынъ суьеклерининъ илми тергев сырагылары сейирли.

Е.Е.Антипина сав кепте сакланып калган йырма эки асыклардынъ кайсы кепке келисуьвин айырып белгилеген. Солардынъ бириси кыр яде уьй доньыздыкы, етеви – койдыкы яде эшкидики, он доьрти – сай-

гактыкы.

Коьп йолларда археологлар казув ислери аьсеринде табылган айванлар суьеклерине маьне бермейдилер. Соларды оъз коьз каравлары ман белгилеп, сонъ таслайдылар. Уста болмаган аьдем увак малдынъ суьеклерин сайгактынъ суьеклеринен айырып болмаска да болады, сол себептен илми археология адабиятында сайгак акында зат айтылмайды. Аьлим-зоологтынъ тергеви шоьл яшавшылары аьли бизим эрага дейимги II мыньйыллыкта сайгакларга анъшылава бек онълы болганын токтастырды. Балалардынъ асыклар салынган дорбасында сайгактынъ асыклары баърисиннен де коьп эди. Сайгаклар – сак эм уьркеш

айванлар. Ашык авлак ери мен анъшылардан кашканда, олар саьатке сексен шакырым тезлик пен юьврмага боладылар. Сонынъ уьшин де сайгакларды оьлтируьвдинъ бир сенимли йосыгы – оларды атлар ман куьув яде бир шуькыр-саз ерге айда болган деген ой басынъа келеди. Элбетте, атлар ман. Ама атлар ман анъшылава бизим эрага дейим экинши мыньйыллыкта болмаган. Ат сол заманда тек арбага егилетаган айван болган, ат уьстине минип шабуьв бизим эрага дейим I мыньйыллыкта басланган. Соннан себеп сорав тувады: аьши, ез оьмиринде сайгакларга кайтип анъшылаган экенлер?

Тоьбеден казылып табылган затлар айырым бир сырагылар кел-

тирмеге эм кызыклы соравлар салмага амал бередит. В.Коренькодынъ талабы ман, Ногай шоьллигиндеги тоьбелер мен Москвадагы белгиле археолог В.Ю.Малашев те кызыксынып басылады. Аьли быйыл язлыкка онынъ илми етекшилиги мен район еринде янъы археологиялык казув ислери юритилеет. Бу куллыкларга деп тоьбелер де айырылган.

Йогарыда язылганлай, Ногай шоьллитиндеги археологиялык эстеликлердинъ экинши кеби – ол кум адырлары болады. Кум адырлары – ол табият эм аьдемлер коллары ман ясалган буьрынгы затларды саклавшылар – Ногай шоьллитинде юз эм мыньйыллыктар артында

яшаган коьп халклардынъ маданиятыннынъ калдыклары.

Топырагы кумлы ерлерде тоьбелерди уьюв бек кыйынлы, ама оьлген аьдемди кум ишине коьммеге бек енъил. Сонынъ уьшин, кумларда табылатаган коьп затлар – эски оьликлердинъ калдыклары.

Кум адырларында оьлгенлерди коьмуьвден баскалай, кумлар ман савда керванлары, аьскерлер юрип оьткенлер. Сол заманларда кыска вакыт тыншаов аьсеринде кайбир алатлар, затлар йойылганлар, мутылып калганлар.

(Ызы болаяк).
К. БАЛЬГИШИЕВ,

Ногай тарих-уьлке танув музейининъ директоры.

ВЫСТАВКА

Уллы Сраждинди эскерип

Янъыларда П.С. Гамзатова атындагы ясав саниятлар музейинде «Батыровтынъ эстелигине» деп аталып, выставка аьрекетлеп озды. Сраждин Батыров – Дагестан художестволык Джеьмал атындагы училищесининъ выпускниги, Россия Суьвретшилер союзынынъ агзасы, ДР ат казанган саниятлар аьрекетши, савлайроссиялык, республикалык, зоналык выставкаларынынъ катнасуьшысы. Сраждин бизим ногай халкымыздынъ биринши суьвретши эди, ол оъз халкын, маданиятын суьйген, оьрге коьтерген ногайдынъ шынты увьлы эди.

Меним юрегим де буьгуьн оьктемликке толды. Каравшылар алдына салынган картиналар (олар 21 эди) – айырым яшав аьр бириси. Мага коьре, олар баъриси бирге косылып – меним уллы халкымынынъ уллы увьлынынъ яшавы. «Балалыктан», «Эскеруьвлер ямгыры», «Албаслы», «Кадриядынъ портрети», «Ортеке», «Конакта», «Тувединъ шакыруьвы», «Отта», «Кетип бараьткан» эм баскалар мени куьшли сезимлерге орадылар. Мага, ясав дуьнясында кеспилик усталыгым болмаган аьдемге, аьр бир суьвретке салынган маьне ашылды эм коьринди.

«Эскеруьвлер ямгыры» суьврет алдында узак заман карап турдым. Бир кишкей кесек заманга мага сол ямгыр астында мен эм меним аданасым тургандай болып коьринди. Художникпен салынган аьр бир бояв сызыгы мага таныс эди, юрегим эскеруьвлерден муньлы болды. Музейдинъ куллыкшысы (ол оьзин Елена деп айтты), меним сол картина алдында катып калганымды коьрип, оъз хабарын айтты. Бала заманда олар авыл еринде яшаптылар эм аданасы ман (оннан уьш яска уьйкен) ямгыр астында коьп юргенлер юьвырып яланъаяк. Музейге келгенлердинъ бириси де, картинады коьрип, бу бизим балалыгымыздан келген картина

деп айтканын эскереди хатын. Меним яныма бек тийди «Кадриядынъ портрети». Кадрия ак коьйлек кийип олтыры. Художник Аьжел тынысын сезеди, юьклаганын коьрсетеди. Кадриядынъ ак коьйлеги, терезеден коьринип турган ясыл тереклер, ушып юрген куслар – ол Яшав. Ама Кадрияга карап созылган коллар, баска терезеден карап турган каранъалык – ол Аьжел.

«Ялгыз» картинасы, мага коьре, ялгызлыкты коьрсетеди. Ялгыз картаьган хатын биревди куьтип тургандай сезиледи. «Отта» деген картинада аьдем яшавы коьринеди. Ол отта янады, тоьгеректе онынъ озган яшавы – хатын, шетте ана олтыры, бирев оьлтирген кус. Оьзининъ куьналерининъ отында яна ма экен инсан? Оьзи мен анъламлыкты йойган болып коьринеди.

Меним юрегиме, яныма бу картиналар тек бийиклик усталыгы ман тувыл, таза шынты, юрекке куйын болып кирген оьткир авырув ман тийдилер, эм мен, Сраждин Батыров пан бир де катыспаган аьдем, ога басымды ийдим. Шоьлде ялгыз юрген, биревди шакыр-

ган туье де, бизим йырактарга кетип бараган яшавымызга кусаган кетип бараьткан хатын да, конакта баласын эмдирген ана да, шашларын таркыраткан албаслы да мага сондай да юьвык болдылар, олар меним коьз алдымда коьпке дейим турдылар.

Картиналарда кара бояклар коьп болса да, олардынъ кайбирисинде уллы художник пен салынган маьне эм бизим халкымыздынъ, шоьлимиздинъ келбети коьринди. Ким биледи, кайдай борьш пан, кайдай парыз бан биз келемиз бу дуьняга эм бирев де билмейди, кайтип кетеекпиз – «Кетип бараьткан» хатындай яде «Отта» янган инсандай

Мен ак юректен выставкады уйгынлаган музей куллыкшыларына разылык айттым. Выставка 6-ншы мартка дейим аьрекет этти. Мен ойлайман, кайбиримизге де выставка бизге яшав акында ойланмага эм уллы СРАЖДИН БАТЫРОВ-ТЫ тагы да бир кере эскермеге амал берди.

Г. БЕКМУРАТОВА.

Суьвретте: выставкадан коьринис.

БИЗИМ ХАБАРИАСУВ

Оттан, сүвдан...

– Сойтип босына айтылмаган. Туурли таварыхларга коьре, сүв да, от та бек киели боладылар. От «тилсиз яв» деп те айтылганын коьп кере эситкенмен. Бугуьнлерде сол соьздинь акыйкатлыгын коьрип турумыз. Оттан да, сүвдан да коьп аьдемлерге зыян келип, яшав оьмирлери кыскарадылар. Яшав оьмирим айлак узак болмаса да, «сүвга батып, отка куыйип, ян берипти» деген хабарларды да эситкенмен эм сол казага йолыккан аьеллерди де коьргенмен. Сондай аьлге етуьвимизге биз, коьбисинше, оьзимиз куьнали боламыз, саклык тутпаймыз. Дурысын айтканда, токтастырылган йорыкларды билмеймиз эм баьри аьлдерге де еньиллик пен караймыз. Оьз яшав оьмирлеримизди каьпикке де санамаймыз. Мен бу соьзди коьтерувим босына тувыл. Аьли биз кыс шагын озгардык. Сол шак ишинде уьйлеримизде йьлув беретанлар пешлеримизди, газ алатларымызды дурыс йорык пан кулланмай, баьлге йолыккан йолдаслар да болдылар (бу, элбетте, меним ойым).

Газ алатларды дурыс кулланув йорыклары акында бизде туватаган соравларымызды «Газпром Газораспределение Дагестан» ООО «Степное» муниципаллык учреждениенинь Ногай району бойынша ЭГС етекшиси Асанбий Эсманбетович Куруптурсуновка бермеге токтастык.

– Асанбий Эсманбетович, сиз етекишлейтаган тармак кайдай куллыклар этеди эм алдынъызга кайдай борьшилар саласыз?

– Бизим куллыгымыздын борьшы эм мырады – газ йиберетан тармактын ийги ислевин тергев эм, сонда кавыфсызлыкты канагатлав уьстинде туурли комплексли шараларды кулланып, исти бардырув. Сол шаралар тийисли (газ кулланатанлар ман) соьйлесуьге коьре, белгиленген заманга коьре, этиледилер.

– Оьз куллыкларыньызды бардыратаган шакарда кайдай кыйынлыклар ман расасыз?

– Йьлдан-йьлга авылы-

мыз оьседи, сол бизди бек суьйинтеди, ама сол баягы, тийисли йорыклар тутылмайд. Кыс шакарда газ бан тийислисинше канагатланмайдлар. Янгы курылатаган микро-районларга газ тартув уьшин бюджет бойынша акша шыгарылмайд. Аьдемлер оьз куьшлери мен, авыл поселение-лердинь администрацияларынын коьмеги мен уьйлерине газ еткереди-лер. Элбетте, баьри де бар амалларды ийги кулланып, яшамага суьеди-лер, тек не пайда, керек ерлерде тийисли, тутылмага керек кагыйдаларды тутпайдылар. Газды уьйлерге пластмасс, оьлшемине коьре де кишкей трубалар ман тартадылар. Сол да кыстынг сувык шакарында кыйынлыклар тувдырувдын бир себеби болады.

– Асанбий Эсманбетович, районымызда янгы ярасык механлар курыладылар, суьйинемиз. Тек биревимизге де ясыртын тувыл, сол баягы «ногайшылык», тийисли кагыйдаларга таянып, газ тартылмайд. Сизинь оьзинъиздинь айтувынъызга коьре де, биревлер ерди казып, пластмасс трубалар ман яде болса, авылдастан резина шланг пан тартылады. Бу аьлге сизинь карасынъыз.

– Мен йогарыда да айтып оьздым, авылымыздын оьскенине куванамыз, суьйинемиз. Сол кайдай ярасык курылган уьйлерге, тийисли йорыклар тутылмай, газ трубаларды тартылганын коьрсек, бизим куллыкшылар кеспеге шалысадылар. Сол баягы, бирев – коьзинь, бирев – янынь. Авыл яшавшылар ман да тийисли куллыклар этиледилер, олай дегеним, газ алатларды кулланув йорыкларын аньлатамыз, кавыфлыкты кайтип тутпага кереги акында да айтамыз. Сол аньлатув эткеннен сонь, сол аьдемлерге кол да бастырамыз.

– Газ алатлар ман пайдаланатан аьдемлерге, район яшавшыларына кайдай маслагатлар берер эдинъыз?

– Элбетте, авыл яшавшыларына бизим маслагатымыз – газ алатлар ман пайдаланув-

ГАЗПРОМ
ГАЗОРАСПРЕДЕЛЕНИЕ
ДАГЕСТАН

МЫ ЗА ВАШУ БЕЗОПАСНОСТЬ!

ДОГОВОР НА ТЕХНИЧЕСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ ВНЕШНЕДОМОВОГО ГАЗОВОГО ОБОРУДОВАНИЯ - ЗАЛОГ ВАШЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ

НЕ ЗАНИМАЙТЕСЬ САМОВОЛЬНЫМ МОНТАЖЕМ И ПОДКЛЮЧЕНИЕМ ГАЗОВОГО ОБОРУДОВАНИЯ -

ВНИМАНИЕ! Согласно Постановлению Правительства от 14.05.2013 №410 отсутствие договора на техническое обслуживание внутридомового и внутриквартирного газового оборудования является основанием для ОТКЛЮЧЕНИЯ ПОДАЧИ ГАЗА.

ДОверяйте свою безопасность ТОЛЬКО ПРОФЕССИОНАЛАМ

СОБЛЮДАЙТЕ ПРАВИЛА ПОЛЬЗОВАНИЯ ГАЗОМ

ПОМНИТЕ! Газовый котел должен быть установлен в помещении При использовании газового котла необходимо:

ПРИ ЗАПАХЕ ГАЗА НЕОБХОДИМО:

1. Закрыть все краны у газовых приборов
2. Открыть окна и двери, проветрить помещение. При сильном запахе газа вызвать аварийную службу по телефону 04
3. Вызвать аварийную службу по телефону 04

ДО УСТРАНЕНИЯ УТЕЧКИ ГАЗА НЕЛЬЗЯ:

- Заходить в комнату, где произошла утечка
- Использовать открытый огонь
- Включать электроприборы
- Включать газовые приборы

ПОЗАБОТЬТЕСЬ О СОСТОЯНИИ ДЫМОХОДА - СОХРАНИТЕ ЖИЗНЬ СЕБЕ И СВОИМ БЛИЗКИМ

50% несчастных случаев, связанных с использованием газа в быту, происходят по причине отсутствия чистки дымохода

АВАРИЙНАЯ ГАЗОВАЯ СЛУЖБА 04

04.06.2015 000 «Дагестангазсервис» переименовано в 000 «Газпром газораспределение Дагестан»

да саклык тутынъыз.

– Асанбий Эсманбетович, газ алатлар ман дурыс пайдаланмаганыктан, биревге де ясыртын тувыл, бизде баьле-казага йолыккан йолдаслар аз тувыл. Бир неше йьллар артта, мен билчип, Эдиге орамда, эр киси яшав оьмирин уьзди, янъыларда А.Асанов атындагы орамда сондай аьл болып, газ алаты атылуван хатынга зарар келтирилди. Аьли мен узакка кетпей, янъыларда болган иске коьре, сол хатын сизге оьзининь газ алатынынь януьында мавселеси бары акында билдирген ме?

– 2016-ншы йьлдын 24-нши октябринде сол хатын газ пешни дурыс ислемейтаганы акында билдирген. Ногай район бойынша ЭГС куллыкшылары онынь уьйине барып, газ йиберетан кранларын майлаган, пешининь тийисли алатлары тазаланган, кыс шагына пеш аьзирленип, ягылган.

– Сондай кыйын аьлдерге калмас уьшин район яшавшыларымызга кайдай йорыкларды тутпага керек болады?

– Энь де баслап, газ алатларды кулланув йорыклар-

ды билмеге эм тутпага керек. Газ алатлар янаган ерден тез от алатанга затлар узак болмага керек. Солай ок газ алатын ягаяктан алдын, от бермей туруп, онынь дурыс ислевин тергемеге борьшылымыз. Газ пеш бар ерге киргенлей ок электроарыкты жкпага ярамайды, неге десе газ йиберип калган болса, ол атылма амырак. Баслап сол болмединь эсигин ашып, ел кактырмага керекпиз. Эгер сиз кирген боьлмеде газ ийиси шыгатаган болса, газ кранларды яппага эм газ службасын шақырмага керекпиз. Газ алатынынь янында таьмеки тартпага, электроалатларды кулланмага ярамайды.

– Асанбий Эсманбетович, коьп савболынъыз бизге айырган заманынъыз уьшин, сизинь берген маслагатларыньыз, элбетте, халкымызга бек пайдалы болар.

– Сиз де сав болынъыз, бизге халкымыздын кавыфсызлыгы баьриннен де баалы. Мен район яшавшыларына ден савлык йорап эм саклык тутпага шақыраман.

Хабарласууды
Г.Саггидикова юристкен.

ИС СЫРАГЫЛАРЫ

Буйымлар сапатлы толтырылады

– Биз оьткен 2016-ншы йьлда 163 мынь 746 буйымлар толтырдык, – деди Ногай районынын Яшавшыларды социаллык яктан канагатлав комплексли орталыгынын етекшиси Гульфира Капитуллаева «Ногайский район» МО администрациясында янъыларда оьткен йолыгыста. Сол йолыгыста «Ногайский район» МО администрация аькимбасынын исин юритуьв-ши Р.Шангереев, «Ногайский район» МО аькимбасынын орынбасары А.Янмурзаев, боьлик етекшilerinинь аькимбасары ортакшылык эттилер.

Г.Капитуллаевадын соьзлерине коьре, КЦСОН туурли социаллык яктан коьп колтыклав куллыклар озгарады. Олардын колтыклав астында район ясуьйкенлер, коьп балалы аьеллер, сакат балалары бар аьдемлер. Олардын куллыкларынын бас мырады – кыйын аьлдерге туьскен аьдемлерге ярдам етуьв. Солай ок КЦСОН куллыкшылары психологиялык ярдам да этеди-лер.

КЦСОН тармагында социаллык яктан канагатлав уьш боьлик куллык этеди. Олар – тезлик социаллык ярдам боьлиги, ясуьйкен гражданлардын куьндизги ял алув боьлиги эм аьеллерди эм балаларды социаллык яктан канагатлав боьлиги.

2016-ншы йьлда Орталыктын куллыгы сол йьлга деп салынган планга коьре юритилген. Олардын куллыгынын бас борьшы – керексинуьвге коьре исти бардырув, кыйын аьлдерге калган аьеллерге баслапкы социаллык ярдам етуьв.

Айырым эс Уллы Аталык согысынын ветераны Шамшид Шуваковка, тыл куллыкшыларына, согыс ветеранларынын хатынларына этиледи. Оьткен заман ишинде 20 аьдемге 2288 буйым толтырылган.

2017-нши йьлдын 1-нши январине КЦСОНда 996 аьдем социаллык буйымлар ман пайдаланадылар. 2016-ншы йьлда 163746 буйымлар толтырылган. Солардын ишинде яшавшылар керексине-таганы – уьйге келип буйым толтырувы болады.

КЦСОН-нын боьлик куллыкшыларына ийги сапатлы ислери уьшин кыйын ак тоьленеди. Социаллык куллыкшылары керексингенлерге ток-

тастырылган акшага буйымлар толтырганлар, сол акша кадери – 1109 мынь маьнет, сол йьл кыйын ак фондыннь 2.7 проценти болады. Сол акшалар баьри де учрежденидинь лицевой эсабына туьскен-лер эм социаллык куллыкшыларга кыйын ак кебинде тоьленген.

КЦСОН-нын куллыкшылары 642 керексинген аьдемлерге социаллык ярдам этеди-лер, солардын 257-си акша тоьлев негизинде канагатланадылар, калганлары – тегин.

«Об основах социального обслуживания граждан в РФ» деген 442-нши номерли ФЗ-га коьре, социаллык яктан коьмек алатанга 349 аьдемлер арасында анкетирование озгарылды. Сонынь тамамына коьре, социаллык куллыкшыларынын иси мен авыл яшавшылары бек разы экени коьринди.

Бу тармакта медсестра, ЛФК инструкторы куллык этеди-лер. Солай ок тармак куллыкшылары туурли шаралар да озгарадылар. КЦСОНда «Ветеран» клубы аьрекет этеди. Сол клуб негизинде «Гармония» вокал куьби туьзилген, шахмат турнирлер озгарадылар.

2016-ншы йьлда тезлик социаллык ярдам этетан боьлиги Яшавшыларды социаллык яктан канагатлав фонды эм район предпринимательлери мен биргелесте 739 граждандарга бир кере буйым толтырылган. Солай ок, азык-туьлик те пайланган, юридический, психологический эм сондай баска ярдамлар да этилген. Салынган планга коьре, Орталыктын куллыкшылары авыл ерлерине де тергев ислер озгарып барадылар. Сонынь бас мырады – ерлеринде социаллык яктан толтырылатан буйымлардын сапатын тергев.

– Бизим Орталык коьбисинше, социаллык ярдамларды ФСЗН-нын колтыклав ман озгарады, – деди КЦСОН етекшиси Г.Капитуллаева. Онынь билдируьвине коьре, Ногай районында куллык этетан КЦСОН – ДР бойынша 6-ншы орында.

– 2017-нши йьлда учрежденидинь бас йосыклары – этилетанга социаллык ярдамнын сапатын коьтерув, – деп соьзин тамамлады Гульфира Капитуллаева.

Ася МУСАКАЕВА.

МАЬНЕЛИ ШАРА

Кенъес оьтти

Янъыларда Владикавказда «Сырт-Кавказ федераллык округынын еринде экологиялык кавыфсызлыкты канагатлавдын приоритетли амаллары» деген темага тоьгерек стол озгарылды. Мунда Дагестан Республикасынын табият ресурсларынын эм экологиясынын министрининь орынбасары Арслан Сайпуллаев, власть органларынын ваькиллери РФ Ямагат палатасы-

нын агзалары, СКФО ямагат палаталарынын, ямагат экологиялык организацияларынын ваькиллери, аьлим-лер ортакшылык эттилер.

Шарада Сырт-Кавказ округында ызгы йьллар эмлев мен, туристлик пен байланыслы аьрекет белсенди оьрленетангы белгиленди. Солай ок мунда Дагестан Республикасынын экологиялык маьселелери акын-да соьз коьтерилди. Айтпага,

Каспий тенъизине тазаланмаган сувлар тоьгилетангы, Самур орманы курув эм баскалар.

Тоьгерек стол барысында РФ Ямагат палатасынын агзасы Айгун Магомедов Дагестан Республикасында Каспий ягасындагы ердинь санитарно-эпидемиологиялык эм экологиялык аьлин ийгилендирер уьшин кенъестинь резолюциясына РФ Оькимети-

не каратылган шакуьрувга «Махачкала каласында канализациясын кенъейтуьв эм реконструкциялав» объектин салувды тамамлав уьшин финанс амаллар айырылар деп коспага маслагат берди.

Солай ок кенъесте бу куьнлерде Махачкала-Каспийск калаларынын канализацияларын тазалав уьшин керекли затлар салынув куллыклар этилингени айтылды.

Н. КОЖАЕВА.

МЕРЕКЕ

Балалар байрамында

Янғыларда Ногай районынын Терekli-Mekteб авылындагы Балалар яратувшылык уйи озининь 60 йыллык мерекесин белгиледи.

Балалар яратувшылык уйи 1957-нши йылдан аьрекет этип келеди. Сол йылларда ол Пионерлер уйи деп аталган. Эм Пионерлер уйинде яратувшылык аьрекети кайнап баслайды. Бас деп, айтпага, окувшылардынъ маьнели тыншаювы акында каьршегуьв мырадта, онда «Тигуьв эм пишуьв», «Авиамодельлик», «Фотостудия», «Биов», «Драмалык», «Шахмат-шашка ойынлары» деген кружоклары туьзиледилер. Балалар яратувшылык уйинде аьрекет этип келген кружоклар эм биригуьвлер юзлеген оьспирлерге, ясларга эм кызларга яратувшылык талабын оьрлендирмеге, кеспи сайлавда оьз ярдамын этип келген.

1992-нши йыл Пионерлер уйи Балалар яратувшылык уйи атын юритип баслайды. Яратувшылык уйи кепленип, онынъ алдында йыл сайын янғы борышлар салынып барган.

2014-нши йылда районымызда коьп организацияларында, сонынъ ишинде Яратувшылык уйинде де маьнели туьрленислер болды. Аьрекет этип келген 14 кружокларынынъ саны кыскартылады, олардынъ тек 6-вы калады: айтпага, «Вокал», «Драмалык», «Кувыршак», «Миллет биювлери», «Шатлыклы яратувшылык», «Бисер». Яратувшылык уйи эски эм тар меканында орынласкан болса да, тербияланувшылары район бойынша озгарылатаган баьри шараларда, байрамларда, мастер-классларда, саваплык кешликлер-

де, акцияларда ортакшылык этип келедилер.

Яратувшылык уйинде мине коьп йыллар бойы тербиялавшылар Н.Халилова, З.Магомедова, Л.Алейникова, С.Зарманбетова, Л.Аракчиева бай сулыпларын кулланып, балалардынъ оьнерин оьстируьвде яваплы куллык этип келедилер.

Буьгуьнлерде де оьз аьрекетиндеги кружоклардынъ белсенли катнасувшылары арасынан К.Мансурова, К.Оразбаева, З.Касимова, М.Шадырова, Р.Акимова, А.Юмартов, А.Тангатарова, С.Айтуьганова, С.Найманова, Д.Кусеьенова, Л.Аджигайтканова, М. Магомедова, Н.Изеев эм сондай баскалар уьйкен етимислер коьрсетип келедилер. Балалар яратувшылык уйинде кружок катнасувшыларынынъ оьз коллары ман ясалган ислерининъ выставкасы да йьйи кепленип келеди. Онда салынган ислер дайым янғыртылып келеди. Ййги деген ислер Республикалык выставкаларында бир йылга дейим турады эм оларга каравшылар ягыннан баа бериледи. Яратувшылык уйининъ тербиялавшылары, выставка катнасувшыларын кызыксындырмага шалысып, йыл сайын туьрли янғы технологияларына уьйренедилер. Аьр келген сайын яс тербияланувшылар Яратувшылык уйинде йогары кеспили, оьз исин суьйген педагоглар аркалы оьз талапларын оьрлендирип барадылар.

Балалар яратувшылык уйининъ 60 йыллык мерекесин тербиялавшылар, кружокшылар шатлыклы аьлде байрамшыладылар. Шарады тербиялавшы С.Зарманбетова юритти. Байрам

педагог З.Магомедованынъ етекшилиги мен аьрекет этетаган «Шатлыклы яратувшылык» деген биригуьвининъ катнасувшылары презентациясын коьрсетуьви мен ашылды. «Кувыршаклар» деген кружок катнасувшылары «Глория шышканы» деген коьрсетуьвин оьнерли ойнадылар. Яс актерлар сценада оьз ойларын еткерип, ярасык соьйлеп, оьз геройларынынъ роLINE усташа кирисип, ойнап коьрсеттилер.

«Миллет биювлери» деген биюв кружокшылары да педагог Н.Халиловадынъ етекшилиги мен, «Йигитлер» деген эм сондай баска биювлерин усташа бийип, йьйылганлардынъ коьньилин коьтердилер. Кадрия атындагы мектебининъ 7-нши класс окувшысы Р.Акимованынъ йьрлавы ман «Мени оьзинъ мен аькет», «Куьндик астында эки аьдем» деген эм яс талаплардынъ коьньывав сеслери мен йьрлар тынълавшылардынъ юреклерин бийледилер. Байрамга йьйылганларга Яратувшылык уйининъ катнасувшылары орыс тилинде ятлавлар да окып эситтирдилер.

Яратувшылык уйинде озгарган ис йыллары, мунда йогары кеспили, оьз исине алал, балаларга тек оьз усталыгын тувыл, оьз юреклерин де багыслап келген ис йолдаслары акында йьйылганларга ис ветераны Ф.Оразбаева да эскерди эм 60 йыллык мереке мен исси кутлады. Кутлав соьзлерин ата-аналар атыннан Кадрия атындагы мектебининъ етекшиси А.Акимова да айтып кетти.

Байрамга йьйылганларга, ата-аналарга, педагогларга, кружоклар катнасувшыларына разылык соьзлерин Балалар яратувшылык уйининъ етекшиси Л.Аракчиева да айтты. Йьйылганларды келеекте де Яратувшылык уйининъ катнасувшылары ман уйгынланган баьри байрамларда, яратувшылык кешликлерде, выставкаларда йьйи конак болмага деп шакырды.

Келеекте де Балалар яратувшылык уйине коьп талаплы саьбийлер, исинде бийик етимислер, янғы ярык мекан йораймыз.

Г. НУРДИНОВА.

Суьвrette: шарадан коьринис.

БАС КАЛАМЫЗДА

Конференция оьтти

Махачкалада «Россия халкларынынъ ассамблеясы» деген Савлайроссиялык ямагат организациядынъ дагестан регионалык боьлигининъ конференциясы озды. Конференциядынъ куллыгында оьрметли конак болып Россия халкларынынъ ассамблеясынынъ советининъ председателининъ орынбасары Ирина Галанова катнасты.

«Россия халкларынынъ ассамблеясынынъ» ДРО председатели З. Ильясов этилген куллыклар акында билдируьв этти. Совет Союзынынъ, Россиядынъ эм Дагестаннынъ йогары оькимет савгаларына тийисли болган аьдемлер акында китап шыккан. Ассамблеядынъ коьтергишлеви мен Александр Пушкиннинъ «Евгений Оне-

гин» романы авар тилине шыккан. Миллетлер ара конфессиялар ара катнасларга, терроризмге карсы аьрекетке эм баска сораьларга багысланган тоьгерек столлар озгарылган.

Конференцияда «Россия халкларынынъ ассамблеясы» Савлайроссиялык ямагат организациясынынъ VII съездине делегатлар сайландылар.

Терekli-Mekteб авыл яшавшысы Еллетхан Кокешовна Куруптурсуновады

10-ншы мартта 85 ясына толувы ман

Янғымызга бек баалы аьдемсинъ,
Биз бен оьмир болганынъды суьемиз.
Сенинъ ййги оьр ясынъ ман оьктемсип,
Куванышты баьримиз де боьлемиз.
Сен суьйикли анамыз эм тетемиз,
Баьримизге дирек болып билдинъ сен.
Аьруьв соьз бен, насихат пан аьр заман
Куьн коьзиндей юреклерге еттинъ сен.

Кутлавшылар: Балаларынъ, уныкларынъ,
иенлеринъ, немерелеринъ.

Терekli-Mekteб авыл яшавшысы Руслан Акбердиевич Башиевке

20-ншы мартта 40 яска толаягы ман

Тувган куьннинъ байрамы,
Байрагынъ яйды бу шоьлге.
Яхшылыктынъ ярыгы
Коьтерилсин коьк оьрге.
Оьрди бийлеп оьрметке
Куваныш кенъ йайылсын.
Язлык куьннинъ ак нуры
Алдынъа, Руслан, тоьгилсин!

Кутлавшылар: Теминдаровлардынъ,
Коккезовлардынъ, Башиевлердинъ аьеллери.

Терekli-Mekteб авыл яшавшысы Тамерлан Мурзабекович Муллаевке

10-ншы мартта 19 ясына толувы ман

Он тоьызга толганынъ
Эстеликли куьн болсын.
Сенинъ баьри мырадынъ
Келеекте онъ толсын.
Язлык куьннинъ ярыгы
Юрегинъди йьлтытсын.
Узак оьмир, яхшылык
Алла сага буйырсын.

Кутлавшылар: энеси, анасы Настя,
абалары, нагашакайлары, езделери.

Терekli-Mekteб авыл яшавшысы Ренат Рашидович Исмаиловка

17-нши мартта 2 яска толаягы ман

Язлык басы-март айда
Бизим Ренат тувыпты.
Буьгуьн болса кедемиз
Эки яска толыпты.
Алдыдагы йьлларынъ
Тек куваныш аькелсин.
Юрген йолга дайым да
Куьн шувагы тоьселсин.

Кутлавшылар: Исмаиловлар эм Аблезовлар аьеллери.

Юреклеримизде сакланар

Аявсыз каты авырув быйыл 22-нчи февральде бизим ийги деген авылдасларымыздын бириси Райсат Иса-Гаджиевна Магомедовады арамьздан замансыз аькетти.

Райсат Магомедова 7-нчи июль 1966-ншы йылда Ставрополь крайынын Нефтекум районунын Затеречный авылында тувган. Ол коьп балалы, татым, таза намыслы аьелде тербияланып оьскен. Соньинда олардын аьели Ногай районунын Терекли-Мектеб авылына коьшеди. Мунда атасы Иса-Гаджи коьп йыллар Ногай район май заводында куллык этеди. Райсаттын балалыгы, яслыгы эм савлай яшавы район орталыгында оьткен. Ол 1984-нши йылда Терекли-Мектеб авылдын А-Х.Ш.Джанибеков атындагы орта школасын кутарган сонь, Махачкаладагы савда-финанс техникумын окьш битирген. Онын ис йолы Ногай райПО-да туькенши болып куллык этуьвден басланган.

Соньинда Райсат коьп йыллар узагында предприниматель У.Межитовтын Терекли-Мектебтеги ерли базарда орынласкан автомобильлерге керидеги алатларды сатушы туькенинде ислеген. Ол аьр бир клиентти тийисли йогары дережеде канагатлавы, техникады коьплерден ийги айырып билуьви эм аьгавы ман район яшавшылары арасында уьйкен сый

эм абырай казанган.

Коьп соьзсиз, тань юрекли, берген соьзине берк Райсат дайым да аьдемлерге ашык коьньыллыгы эм ярдамга аьзирлиги мен белгилли эди. Аьылдаслары ман катнасуьды ол аьр заман да йогары аьдемшилик белгиси деп санаган.

Биз онын ата-анасынын, кардаш-туьганларынын авыр кайгысын боьлсесмиз эм баьри не де бассавлык йораймыз. Райсат-авылдасымыздын ярлык эстелиги бизим юреклеримизде оьмирге сакланар, онын келпети арамьзда йылы аьылдаслыктын, аьдемшиликтин, намыс тазалыгынын уьлгиси болып калар.

АВЫЛДАСЛАР КУЬБИ.

АВЫЛ ЕРИНДЕ

Имамлар маслагаты болып оьткен

Оьткен айдын ызында Ногай районунын Карагас авылында ерли имамлар маслагаты уьгынланып озгарылган.

Сонын исинде район авыллар имамлары, район дин билимлендируьв боьлигининь, «Инсан» саваллык фондын куллыкшылары, Карагас эм юькыктагы авыллар яшавшылары катнастылар.

Маслагат йыйында район Имамлар советининь председателининь орынбасары, соны ман бирге «Инсан» саваллык фондын етекшиси Мухаммад Амал Муллаев соьйлеген. Ол оьз соьзинде саваллык фонды атыннан онын куллыгында ортакшылык этетаган аьр кимге де разылыгын билдирди. Солай ок ол садакадын сыйы эм керексинетанган аьдемлерге коьмек эткен инсан Кудайымыздан кайдай савап алатаны акында хабарлады.

Дин билимлендируьв боьлигининь етекшининь орынбасары Али Арсланов аьел эдабын тутув, сондай ерде аьелдеги аьдемлердинь бир-бирисин аьгалап билуьвининь кайдай маьнели

орыны барлыгы акында айтты.

Терекли-Мектеб авыл имамынын орынбасары Мухаммад Атанулов дуадын куьши акында бир белгилли врач-невролог пан болып озган аьлемет кызыкты ис акында хабарлады.

Бу шарада оьзининь йоравлары эм насихатлары ман Орта-Тобье авыл имамы Абдулманап Шавгарев, Карагас авыл имамынын орынбасары эм баска дин аьрекетшилери шыгып соьйледилер.

Йыйынды Абдулгалим Адисов юритти. Йыйылганлар дин аьрекетшилерининь соьйлевлерин эс берип тынладылар. Кызыксынган аьдемлер оьз соравларын бердилер.

Маслагат йыйыны Карагас авыл ясуьйкени Ямпу Кошекбаевтинь дуа окувы эм ямагат юма шай ишуьви мен кутылды.

АВЫЛ ХАБАРШЫ.

Суьврете: йыйын ортакшылары.

**ОЬНЕРЛИ
БАЛАЛАР УЬШИН**

Кеспи усталары – яслар

Дагестан Республикасы бойынша «Яс кеспи усталары» (Worldskills Russia) деген экинши регионаллык чемпионаты басланды. Бу чемпионат уш куьн узагында Каспийск каласындагы А.Алиев атындагы яслар, маданият эм спорт уьйинде болып озаьк. Мунда юзге юьк волонтерлар чемпионаттын уьгынлы, уьстинликли озуьвына куьш саладылар.

Солай ок, чемпионат бойынша республикадын 40 орта окув ошакларыннан 110 студент катнасяк. Олардын ислерине 140 билимли кеспи усталары белги берееклер.

«Яс кеспи усталары» (Worldskills Russia) экинши регионаллык чемпионатын «Уьстинлик» республикалык ясларды ис пен канагатлав Орталыгы эм ДР Ис эм социаллык оьрленуьв бойынша министерствосы уьгынлаган.

Чемпионат бойынша сонда катнаскан яслар оьз усталыкларын курылыс, медицина, билимлендируьв, яратуьшылык эм дизайн эм сондай баска тармактар бойынша коьрсетееклер. Сол коьрсеткен билимлерине, кеспи усталыкларына коьре, ясларды келеекте куллык пан канагатлав да каралаьк.

Чемпионаттын тамамына коьре, айырымланган яслар келеекте озаьк IV-V чемпионатларда катнасяклар.

Г. КУРГАНОВА.

Янъы амаллар ман алдыга

Янъыларда А.Алиев атындагы яслар, маданият эм спорт уьйинде «Яс кеспи усталары» регионаллык чемпионаты ишинде балалар уьшин «Кванториум» технопаркынын презентациясы болып озды.

Бу шарада йогары окув ошакларынын окутуьшылары, школа етекшилери эм сондай баскалар ортакшылык эттилер. Йолыгыстын барысында республикалык илми-техникалык яратуьшылык орталыгынын ишинде «Кванториум» технопаркынын ашылуьы акында айтылды.

«Кванториум» балалар уьшин технопарк – балалардын билимлерин арттыруьв уьшин организация. Мунда балалардын билимлерин арттырмага мырсатлар уьйкен. Балалар билимли аьлимлер мен бирге оьз проектлерин саладылар, инженерлик куллыкларды этедилер. Оьз оьнерин оьрлендирмеге суьйген балалардын баьри йоллары да ашык.

БИЗИМ ХАБАРШЫ.

Дагестан Республикасы бойынша Байланыс информациялык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагында тергев салув бойынша Федераллык служба управленисинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ТУ 05-00359 (12 декабрь 2016 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар керн ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтаслары редакцияды ман келисеске боладылар. Авторлар аьылмалары уьшин явапдылар. ДР-нын Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалаьга кол басылуь заманы – 17 саьатте. Баспалаьга кол басылган – 16 саьатте.

НАСТОЯЩАЯ РАССРОЧКА

3 на года

Скидка -40% НА ВСЕ ДО КОНЦА МАРТА

НОРКОВАЯ ШУБА 2000 руб. мес.

с. Терекли-Мектеб ул. К.Маркса, 52 ДК 23-24 марта 2017 г. в 09.00

Норка Мутон Бобр Каракуль Головные уборы

8-800-333-40-81 Бесплатный звонок по России

www.shuby-belka.pp

Рассрочку предоставляет ИП Платинов Д.И. сроком 1-24 месяца без первоначального взноса

ВОДИТЕЛЬЛЕР ЭСИНЕ

Ярдамнын сапаты арткан

Дагестан Республикасы бойынша МВД ГИБДД МРЭО водительлерге тоьмендеги патшалык ярдамларын береди:

- Автокоьликти эм оларга тиркеле-таган алатларды регистрация этуьв;
- коьлик алатларын айдаьга ыхтыяр беруьв уьшин сынаьларды оьткеруьв эм водительлик шайьттамаларын тапшыруьв.

Ызгы заманларда патшалык ярдамларын беруьвдинь сапатын арттыруьв ниет пен ГИБДД МРЭО граждандарды каьыл этуьв йорыгын туьрлендирген, эндиги соьнын заманы 9 саьаттен 19 саьат 30 минутага дейим соьзылган.

Патшалык эм муниципаллык ярдамларынын Ортаь порталын кулланув аркасы ман патшалык ярдамларын алуьга аьылган граждандарды каьыл этуьвдинь коьымша йорыгы киргистилген.

Патшалык эм муниципаллык ярдамларынын Ортаь порталы «электронлы оькимегининь» инфраструктурасынын бас негизли элементлери-

нинь бириси болады.

Сондай ярдамды кулланув уьшин керек болады:

- порталда регистрацияланмага (www.gosuslugi.ru);

- керекли информацияды толтырмага, налог тоьлевшиндинь байыр номерин (ИНН) эм социаллык страхование лицевой четининь (СНИЛС) байыр номерин тергевди оьтпеге;

- сизди кызыксындыратаган ярдамды сайламага эм оьзиньиз акында билдируьвлерди толтырып, гражданин келеек куьнин эм заманын оьзи сайлайды, аьризеди сизди кызыксындыратаган ГИБДД боьлигине йибермеге;

- ГИБДД МРЭО тармагында патшалык ярдамын алуь уьшин патшалык функциясын оньаратаган адрес бойынша керекли документлер мен бармага тарык болады.

Ш. ХАЛИДОВ,

ДР бойынша МВД ГИБДД МРЭО (Кизлярдагы) начальниги, полиция майоры.

КОНКУРС

Билимди беркитер ниет пен

Дагестан Республикасынын Билимлендируьв эм илми министерствосы, билим сапатын арттырар мырад пан, ети проект бойынша озгарылатан экспертти совет сыраларына кирмеге суьйгенлерге конкурс озгарады.

Конкурста катнаспага суьйгенлер ДР Билимлендируьв министерствосынын официаллы сайтында, <http://www.dagminobr.ru/deyatelnost/proekti.cсылка> бойынша, электронлы кепте аьризе калдырмага боладылар.

ЭС ЭТИНЬИЗ

Сизинь эткен косымынъыздан эш болмас

Сыйлы граждандар!

Сиз оьзиньиздинь ким экенин-изди билдирмей, экстремистлик йорыгы болган, террористлик касиетли кыянатлыктын аьзирленетаганы акында билетаган болсаньыз, skfo.mvd.ru сайтына электронлы кепте яде

Сырт Кавказ бойынша Россиядын иш ислер министерствосына, Ставрополь крайы, Пятигорск каласы, Лермонтов разьезды почта адресине билдирмеге боласыз, 8(8793) 32-59-98 номерли сеним телефонына да тел сокпага да ыхтыярынъыз бар.

**«ШОЬЛ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)**

(+6)

ТОКТАСТЫРУВШЫ:
Дагестан Республикасынын Баспа эм информация министрствосы.
**Бас редактор
КОЖАЕВА Э.Ю.**

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:
Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.

Тираж – 3000 экз.

Цена – 5 рублей.

Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета отпечатана в типографии ГАУ РД «ИД «Дагестан» по адресу:
367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.